

АНАЛІТИЧНІ ОГЛЯДИ ПУБЛІКАЦІЙ З ПИТАНЬ ОСВІТИ

О. В. Карпенко, Л. І. Самчук, О. В. Довгань

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ФРАНЦІЇ

На сучасному етапі входження України в європейський простір вітчизняних педагогів-науковців і управлінців освітою особливо цікавить досвід реформування освіти Франції — країни, в якій, на відміну від більшості країн ЄС, існує централізована система управління освітою. Наукове значення тематики зумовлено її важливим вкладом Франції у скарбницю світової культури, багатовіковим досвідом французької школи та педагогічної думки, а також розширенням науково-освітніх зв'язків між Україною та Францією.

Основним напрямом сучасного реформування освіти у світі є міжнародна інтеграція ринку освітніх послуг, який є ареною гострої конкурентної боротьби між розвинутими країнами, а це сприяє підвищенню якості освіти, її еволюційному розвитку через відповідну конкуренцію надавачів освітніх послуг. США, Велика Британія, Німеччина, Франція активно пропонують освітні послуги громадянам інших країн. Зокрема Франція займає третє місце у світі за кількістю іноземців, що навчаються у вищих навчальних закладах країни. Освіта у Франції традиційно є державною прерогативою [30, 3]. Досвід реформування французької освіти потрібно вивчати не тільки з метою інтеграції України в сучасну європейську цивілізацію, але й для формування вітчизняної соціально-гуманітарної політики, яка була б функціональною в сучасному контексті.

Мета статті — проаналізувати іноземні та вітчизняні джерела з питань особливостей системи освіти Франції та її реформування завдяки ефективній державній політиці на цій ниві; завдання — актуалізувати проблеми вивчення та порівняння досвіду з надання освітніх послуг, під якими слід розуміти комплекс спрямованих дій юридичної або фізичної особи (надавача послуг) із забезпечення потреб користувача (отримувача послуг) у знаннях, уміннях та професійних навичках у тій чи іншій освітній сфері.

Вітчизняні освітяни в сучасних умовах реформування школи стикаються з деякими труднощами, зокрема з загрозою національній самобутності. Все частіше модне калькування зарубіжного досвіду й надання йому значних переваг над національним багато хто з вітчизняних освітянських корифеїв (як науковців, так

і практиків) помилково вважає найбільш дійовим інструментом досягнення рівня світових стандартів.

Серед останніх досліджень особливостей французької освіти, що їх зробили науковці України й Росії, слід згадати праці О. Б. Апкаррової та С. А. Дудко, які розглядаючи систему надання освітніх послуг у соціально-політичному дискурсі, наголошують на реформах і реалізації міграційної та освітньої політики. Зростання імміграції відповідно впливає на державне управління, яке здійснюється для запобігання дискримінації на етнопонаціональній основі з метою надання рівних освітніх послуг всім громадянам незалежно від расового чи соціального походження [23; 25].

Вітчизняний дослідник І. М. Савченко висвітлює процес децентралізації управління французькою освітою як головний чинник соціального і економічного прогресу [24]. Особливо актуальна робота О. А. Зигало, яка досліджує структуру державного управління освітою Франції [4]. Сучасні проблеми функціонування та реформування шкільної освіти в контексті євроінтеграції ґрунтовно розглядають Л. В. Орлова, В. О. Папіжук та Н. Н. Пластиніна [13; 28; 29].

Знані науковці з різних країн світу М. Баумард, І. В. Богомолова, Л. Ц. Ваховський, Т. В. Дрожжина, Л. І. Зязюн, Л. В. Кнодель та Н. В. Третьякова представили три підходи до надання освітніх послуг: формально-смысловий, структурний та філософський [1; 3; 5; 6; 16; 24; 31]. Проблеми навчання на білінгвальній основі (його зміст, ідеї, організацію та функціонування) розглядає М. О. Винарчик. Таке навчання, вважає він, сприяє ліпшій інтеграції соціальних меншин у французьке суспільство через залучення їх до політичного й культурного життя країни. Вчений наводить приклади різних моделей білінгвального навчання, що посилює роль мови в навчальному процесі й розвитку інтелектуальних здібностей учнів [2].

Типологія початкової й середньої школи стала предметом дослідження І. Ф. Лухіної і А. П. Максименка: перша розглядає історико-культурні передумови і чинники становлення світської школи; а другий – діяльність «материнської школи», зокрема методику навчання дошкільнят, роль і місце основних видів мовленнєвої діяльності в навчальному процесі, а також зміст мовленнєвої підготовки [7; 8].

Предметом низки статей є основні засади функціонування вищої освіти. Зокрема Л. В. Осіпа та А. П. Максименко [9; 11], простеживши становлення й розвиток системи університетської освіти Франції протягом XVIII–XX ст. і проаналізувавши суспільно-економічні й педагогічні чинники впливу на них, визначили основні етапи й періоди розвитку університетів країни, а також особливості організації навчального процесу в них.

Динаміку розвитку університетської освіти в другій половині XX – на початку XXI ст. докладно розглянуто в працях Н. Б. Кириллової та Л. В. Шаповалової. Вчені дійшли висновку: 1) французька університетська освіта зазнала численних реформ, які мають політичні, соціально-економічні, внутрішньоуніверситетські, педагогічні, культурологічні передумови, 2) стратегічна мета реформ вищої освіти у Франції – збільшення числа студентів та підвищення якості вищої освіти [22; 26].

Питання підготовки педагогічних працівників висвітлено в роботах Ю. М. Несіна (проаналізовано позитивні здобутки післядипломної освіти) та М. Сассілотто-Василенко (схарактеризовано стратегії професійного розвитку)

[10; 15]. В цьому руслі М. І. Пальчук детальніше розглянув особливості порівняльної педагогіки та системно-аксіологічного підходу до вивчення досягнень педагогічної науки й практики за кордоном, а також можливості використання інновацій міжнародного досвіду в системі вітчизняної педагогічної освіти. Науковець досить ґрунтовно проаналізував рівні й моделі підготовки майбутніх учителів, акцентуючи на теоретичних і практичних аспектах французької системи педагогічної освіти [12].

Т. Г. Харченко описує структуру й надання освітніх послуг у вищих навчальних закладах Франції, які готують майбутніх учителів на засадах індивідуального підходу, диференціації та персоналізації, а також розкриває динаміку розвитку системи підготовки педагогічних кадрів з 1879 до 1960 р. [17–19].

Особливості здобуття вищої освіти, організацію університетського навчання (в контексті розбудови європейського простору) досліджують О. В. Хміль та В. В. Ципко [20; 21].

Зарубіжні науковці останнім часом розглядають тенденції змін у дошкільній освіті (М. Шева, Ж. Шупен [32–34]), проблеми корекційної педагогіки, зокрема навчання читання сліпих (М. Паплінська [40]), державну стратегію розвитку середньої школи (М. Рансурелл [36]).

Аналізуючи дисертаційну роботу російського вченого О. Я. Орехової [27], ми дійшли висновку, що французька система освіти має чотири ступені: «материнська школа», початкова школа, загальноосвітня школа (I цикл – колежі, II цикл – ліцеї) та вища освіта – університети, технологічні й професійні інститути [Там само, 146] (див. табл.).

Система освіти Французької Республіки

Ступінь освіти	Навчальний заклад	Вік	Рік навчання
Вища освіта	Університет, технологічний чи професійний інститут «licence-master-doctorat»		
Середня освіта	Загальноосвітній, технологічний ліцеї	15–18	10–13
	Колеж	11–14	6–9
Початкова освіта	Початкова (елементарна) школа	6–10	1–5
Дошкільнє навчання	«Материнська школа»	2–5	–

Як свідчить комплексний аналіз зазначених вище джерел, до початку реформування (2005) система державного управління закладами освіти була винятково централізованою й зосереджувалася, відповідно, в Міністерстві національної освіти та Міністерстві вищої освіти та науки, які монополюючи визначали та реалізовували освітню політику, затверджували цільові програми; встановлювали національні стандарти, видавали дипломи, присуджували наукові ступені та вчені звання, призначали ректорів, розподіляли бюджетні ресурси, контролювали і оцінювали діяльність усіх навчальних закладів. Територіально сучасний освітній простір країни складається з 30 академічних округів, які утворено відповідно до французького законодавства. Кожне з таких адміністративних утворень очолює ректор, якого призначає указом Президент Французької Республіки [37; 38]. Як представник Міністерства національної освіти ректор здійснює управління ді-

яльністю навчальних закладів (безпосередньо проводить педагогічний, фінансовий та адміністративний нагляд, призначає державних службовців та службових осіб відповідних департаментів, відкриває нові школи, присуджує стипендії, організовує екзаменаційну кампанію тощо). Таку тверду ієрархічну структуру адміністративної системи освіти часто критикували французькі науковці [35; 39]. Тому після реформи державного управління освітою 2005–2011 рр. у компетенції Міністерства національної освіти безпосередньо залишилося тільки формування загальних засад державної політики й структури навчальних закладів, а також затвердження загальнодержавних навчальних програм. Нині адміністрація академічних округів разом із префектом кожного регіону або службовими особами адміністративно-територіальних органів здійснюють у рамках своєї компетенції педагогічний, адміністративний та фінансовий контроль за діяльністю навчальних закладів, не порушуючи їхньої автономії. Така позиція з децентралізації надання освітніх послуг сприяла посиленню демократизації, поширенню диверсифікації й підвищенню диференціації всієї системи освіти та її гуманізації, а використання інноваційних форм і методів виховання в навчанні стимулювало активність і самостійність учнів.

Окрім поступової заміни централізованого управління освітою децентралізованим наданням освітніх послуг на регіональному (міському) рівнях, стратегію сучасних освітніх реформ було спрямовано на виконання важливих навчально-прикладних завдань, а саме:

- на адаптацію структури навчальних закладів до сучасних вимог розширення ЄС;
- на надання рівних можливостей для навчання на засадах соціальної справедливості;
- на розроблення національних стандартів навчання;
- на підвищення якості освіти;
- на гарантування всім бажаючим громадянам можливості безоплатного здобуття ступеня «бакалавр» (повна середня освіта);
- на соціальну зумовленість освітнього процесу.

В и с н о в к и . Основними здобутками сучасної освітньої реформи Франції слід вважати децентралізацію управління навчальними закладами, а також побудову ефективної безоплатної системи неперервного навчання (від «материнської школи» до бакалаврату).

Для підвищення якості надання послуг навчальними закладами різного рівня та реалізації неперервного навчання в країні проведено такі основні заходи:

- удосконалено систему дошкільної освіти з урахуванням досвіду становлення системи раннього розвитку дітей;
- забезпечено послідовність всіх ланок базової освіти;
- оновлено внутрішню структуру середньої школи;
- інтегровано професійну освіту в базу;
- здійснено перехід до профільного навчання в ліцеї через створення індивідуальних навчальних планів для кожного учня;
- упроваджено новітні технології медіа-освіти;
- реформовано університетську освіту відповідно до вимог Болонського процесу.

1. Ваховський, Л. Ідеї гуманізму у французькій філософії освіти / Л. Ваховський, Т. Харченко // Шлях освіти. — 2010. — № 4. — С. 18–22.
2. Винарчик, М. Зміст і організація білінгвальної освіти у Франції / М. Винарчик // Молодь і ринок. — 2009. — № 9. — С. 86–89.
3. Дрожжина, Т. В. Освітня система Франції: сучасний погляд / Т. В. Дрожжина // Управління шк. — 2010. — № 5. — С. 21–25.
4. Зигало, О. А. Структура державного управління освітою у Франції / О. А. Зигало // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. пр. / Херсон. нац. техн. ун-т. — Херсон, 2010. — № 2. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Apdur/2010_2/2-3-13.pdf. — Назва з екрана.
5. Зязюн, Л. І. Освітні моделі Франції в культурологічному вимірі / Л. І. Зязюн // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. — К., 2009. — Вип. 2. — С. 89–109.
6. Кнодель, Л. Сучасний стан системи освіти Франції / Л. Кнодель // Директор шк. Україна. — 2007. — № 12. — С. 58–65.
7. Лаухіна, І. Історико-культурні передумови становлення світськості у Франції / І. Лаухіна // Наук. зап. «Психолого-педагогічні науки» / Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя. — 2011. — № 2. — С. 148–153.
8. Максименко, А. Методика навчання у материнській школі Франції / Анатолій Максименко // Нова пед. думка. — 2011. — № 2. — С. 10–14.
9. Максименко А. П. Університетська освіта Франції: становлення і розвиток у ХІХ–ХХ століттях : монографія / А. П. Максименко ; Київ. нац. лінгвіст. ун-т. — К., 2007. — 200 с. — Бібліогр.: с. 180–199.
10. Несін, Ю. М. Поширення досвіду післядипломної освіти Франції у франкофонічних країнах / Ю. М. Несін // Таврійський вісн. освіти. — 2010. — № 2. — С. 5–8.
11. Осіпа, Л. Особливості вищої освіти у Франції / Л. Осіпа // Молодь і ринок. — 2009. — № 6. — С. 88–92.
12. Пальчук, М. Розвиток педагогічної освіти у Франції: сучасні підходи / М. Пальчук // Неперерв. проф. освіта: теорія і практика. — 2008. — № 1. — С. 131–138.
13. Папіжук, В. О. Європейська інтеграція як чинник реформування змісту шкільної освіти у Франції / В. О. Папіжук // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. — 2007. — № 31. — С. 143–146.
14. Савченко, І. М. Французька стратегія децентралізації та європейські інформаційні системи управління / І. М. Савченко // Проф.-техн. освіта. — 2008. — № 1. — С. 48–50.
15. Сассілотто-Василенко, М. Проблеми професійного розвитку молодих учителів: досвід Франції та Канади / М. Сассілотто-Василенко, Л. П. Пуховська // Післядиплом. освіта в Україні. — 2007. — № 2. — С. 61–64.
16. Третьякова, Н. В. Освіта у Франції / Н. В. Третьякова // Пед. майстерня. — 2011. — № 4. — С. 34–39.
17. Харченко, Т. Г. Індивідуальний підхід у підготовці майбутніх учителів як чинник гуманізації педагогічної освіти у Франції / Т. Г. Харченко // Шлях освіти. — 2011. — № 4. — С. 11–18.
18. Харченко, Т. Г. Становлення системи підготовки педагогічних кадрів у Франції (1879–1960 рр.) / Т. Г. Харченко // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. — 2008. — № 41. — С. 73–77.
19. Харченко, Т. Тенденції розвитку педагогічної освіти у Франції в другій половині ХХ століття / Т. Харченко // Шлях освіти. — 2009. — № 1. — С. 15–20.
20. Хміль, О. Особливості системи вищої освіти у Франції / О. Хміль // Молодь і ринок. — 2010. — № 9. — С. 95–99.
21. Ципко, В. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в країнах Європейського союзу / В. Ципко // Рід. шк. — 2008. — № 1/2. — С. 78–80.
22. Шаповалова Л. В. Реформування змісту університетської освіти сучасної Франції : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Шаповалова Людмила Всеволодівна ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2009. — 267 с.
23. Апкаррова, Е. Б. Реформа образования и политический кризис 1968 г. во Франции / Е. Б. Апкаррова // Педагогика. — 2008. — № 8. — С. 93–101.

24. Богомолова, И. Система образования во Франции / И. Богомолова // Нар. образова- ние. — 2007. — № 7. — С. 193–196.
25. Дудко, С. А. Образовательная политика в контексте миграционных процессов / С. А. Дуд- ко // Высш. образование в России. — 2010. — № 2. — С. 39–46.
26. Кириллова, Н. Б. Высшее образование во Франции: смена институциональной парадигмы / Н. Б. Кириллова // Высш. образование в России. — 2010. — № 12. — С. 66–70.
27. Орехова, Е. Я. Образование во Франции: традиции и реформы : дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Орехова Елена Яковлевна ; [Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования «Тульский государственный педагогический университет»]. — Тула, 2004. — 352 с.
28. Орлова, Л. В. Управление школьным образованием во Франции / Л. В. Орлова // Пе- дагогика. — 2008. — № 7. — С. 105–114.
29. Пластинина, Н. Н. Перспективы развития школьного образования Франции / Н. Н. Пла- стинина // Интеграция образования. — 2007. — № 3/4. — С. 10–13.
30. Прозорова, Н. Г. Реализация концепции непрерывного образования в современной Фран- ции : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Прозорова Наталья Геннадиевна ; [Адыгейск. гос. ун-т]. — Майкоп, 2009. — 29 с.
31. Baumard, M. Responsable, mais pas coupable / Maryline Baumard // Le Monde de l'education. — 2008. — № 374. — P. 30–32.
32. Chevat, M. Le cout de l'education : 1920 euros par habitant / Morgane Chevat // Le Monde de l'education. — 2008. — № 366. — P. 6.
33. Chupin, J. L'Europe des etudiants saute-frontiere / Julie Chupin // Le Monde de l'education. — 2006. — № 346. — P. 42–44.
34. Chupin, J. Maternelle, «La Cause des enfants» / Julie Chupin // Le Monde de l'education. — 2008. — № 374. — P. 36–37.
35. Gohin, O. Institutions administratives / Olivier Gohin. — 5-e ed. — Paris : L.G.D.J., 2006. — 269 p.
36. L'enseignement secondaire en France : guide de l'enseignement secondaire en Europe / red. M. Rancurel. — Strasbourg : Conseil de l'Europe, 1995. — 65, [3] p. — (Collection Education).
37. Ministère de l'Enseignement supérieur et de la Recherche [Электрон. ресурс] : офіційний сайт Міністерства вищої освіти та наукових дослідів Франції. — 2011. — Режим доступу: <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/>. — Назва з екрана.
38. Ministère éducation national [Электрон. ресурс] : офіційний сайт Міністерства освіти Франції. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://www.education.gouv.fr/>. — Назва з екрана.
39. Vida, I. Puterea executiva si administratia publica / Ioan Vida. — Bucuresti : R. A. «Monitorul Oficial», 1994. — 166 p.
40. Paplinska, M. Bajka o krolewnie sniezce — francuski sposob przygotowania niewidomych dzieci do czytania i pisanja pismem braille'a / Malgorzata Paplinska // Szkoła specjalna : Czasopismo poswiecone pedagogice specjalnej. — 2007. — № 1. — S. 55–59. — Bibliogr.: s. 59.

Рекомендовано до друку.
Канд. іст. наук доц. П. І. Рогова